

קונטרס

עניני חג הסוכות

לקוטי שיחות קודש בענין חג הסוכות

ובו יבואו גם אמרות ושיחות בעל פה
כפי שנמסרו על ידי
רבי לוי יצחק בענדער זכרוננו לברכה

מלקט מתוך סדרת הספרים
שיח שרפי קודש

יצא לאור לקראת ימי חג הסוכות
על ידי אגדת "משך הנחל"
להדפסת והפצת ספרי מזהר"ן מברסלב זיע"א

זכרון עולם בהיכל ה'

לעדי עד יוחק בספר החסיד המופלא והמופלא במעשיו ומידותיו, הוא הגבר הקים עולה של הדפסת ספרי רבינו ומסד נפשו כל ימיו להשקות ולהרוות צמאונם של ישראל מאוצרותיו של רבינו הקדוש הנגמ"ח במחשבה דיבור ומעשה כתב הדפיס והפיץ אלפים ורבות ספרי קודש מתורת רביה"ק ותלמידיו

הרה"ח רבי **אברהם נחמן שמחה**

ב"ד אלעזר **זוויצהנדלר** זצ"ל

מייסד אגודת "משך הנחל" להדפסת והפצת ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל

נלב"ע ביום כ"ד אדר ב' תשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה

נדפס בארץ ישראל על גיר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת ח"ו - Printed In E. israel

בתי כנסיות, ישיבות, ספריות, בתי כלא וכדו המעוניינים לקבל חינם את ספרי מוהר"ן מברסלב זצ"ל יפנו במכתב בקשה בדואר לכתובת דלהלן:
כנו"כ ניתנת אפשרות להנציח בספרים שמות יקיריהם שהלכו לעולמם

דובר פרטים נא לפנות אגודת משך הנחל ת.ד. 5719 ירושלים 91056

טלפון 02-627-3120 פקס 02-626-2579

לתרומת קודש עבור הדפסת ספרי רביז"ל ניתן להפקיד בבנק הדואר מס' חשבון 7-37621-4

©

copyright

שיח שרפי קודש - תש"פ

כל הזכויות שמורות הן על פי דין תורה והן להבדיל עפ"י החוק הבינלאומי, ואנו אוסרים בכל תוקף כל אופן של הדפסה, צילום והעתקה, תרגום, איכסון במחשב, וכל כיוצא בלי רשות מפורשת בכתב מהמלכה"ד, ואין הספר נמכר אלא על מנת הני"ל וכן שלא ייעשה בו שימוש שלא כדיון, ושארית ישראל לא יעשו עוולה

לקוט מתוך "שיח שרפי קדוש" חלק ג'

סבות

תצה

ובליל מוצאי שבת שהוא יום אחר לפני סבות [שנת תק"ע] הגיעו אֶתְרוּגִים לְקַהֵלַת קִדְשׁ גַּעֲמָרוּב וְכוּ', וְהַשֵּׁם יִתְבַּרֵךְ סַבֵּב בְּרַחֲמָיו שֶׁשְּׁלַחוּ אֶתְרוּגִים גַּם לְפִה בְּרַסְלָב, וְרַבִּי נִפְתָּלִי נָסַע עִם הָאִישׁ שֶׁהוֹלִיכֵם לְפִה פְּדִי שְׁלֵא יִסַּע עִם הָאֶתְרוּגִים לְמָקוֹם אַחֵר, וּבָאוּ לְפִה בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אֵיזָה שְׁעוֹת קָדָם אוֹר הַיּוֹם, וְהַקִּיצוּ אֶת רַבְּנֵנוּ ז"ל, וְקָנְהָ אֶתְרוּג נֶאֱדָה וְנִפְלְאָה, וְהָיָה לוֹ שְׂמִחָה וְחֻדְוָה גְּדוֹלָה רַבָּה וְעֲצוּמָה בְּלִי שְׁעוֹר. וְאָמַר לְרַבִּי נִפְתָּלִי: "הֲלֵא כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לְהַעִיר לְפִה נִתְגַּלָּה אוֹר גְּדוֹל בְּכָל הָעוֹלָמוֹת; כִּי יִדְעָתִי שֶׁיְהִי אֶתְרוּגִים, כִּי הֵייתִי בְּטוֹחַ עַל תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הַרַב הַגָּאוֹן מִבֶּאֱרֵדִיטְשׁוֹב זָכַר צַדִּיק וְקָדוֹשׁ לְבִרְכָה, כִּי הֲלֵא הוּא הַפֶּאֶר הַקָּהֵלָה שְׁלָנוּ (הִינֵנוּ שֶׁל כָּל הַמְּפָרְסָמִים), אָךְ שֶׁיִּגִיעַ גַּם אֶתְרוּג לְפִה וְכוּ' "וְאוֹס דָּא אִיז דִּי פֶּאֶבְרִיק פּוֹן יוֹדֵעַשְׁקֵיט" (שְׂפָאן הוּא בֵּית הַיּוֹצֵר שֶׁל יְהוּדוֹת) - זֶהוּ דְבָר נִפְלְאָה!"; וְגַדֵּל הַשְּׂמִחָה שֶׁהָיָה לוֹ מִזֶּה, וְכָל מָה שֶׁדָּבַר בְּזֶה, אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר:

[ימי מוהרנ"ת ח"א סימן לח]

תצו

פַּעַם הִבִּיא מוֹהֲרֵנ"ת אֶתְרוּג לְרַבְּנֵנוּ בְּכַדִּי שֶׁיֵּאמַר דְּעָתוֹ עָלָיו וְיִדַּע אִם לְקַנּוּתוֹ, וְלֹא הִרְאָה לוֹ רַבְּנֵנוּ עַל הָאֶתְרוּג פְּנִים גְּלוּבּוֹת כְּלָל, רַק אָמַר 'נִו' בְּנִיחוּתָא; וְאָף עַל פִּי כֵן הִלְךְ מוֹהֲרֵנ"ת וְקָנְהוּ.

א. "ואותו 'בית היוצר' של אז קיים עד עצם היום הזה; אותו 'בית היוצר' כבר הוציא כאלה מיני יצירות" - "און די אייגענע פאבריק האבן מיר נאך איצטער אויכעט; דאס אייגענע

אחר כך הִרְאָה שׁוֹב מוֹהֲרֵנִי ת אֶת אֶתְרוּגוֹ לְרַבְּנוּ, וְאִזּוּ הִלְלוּ וְשִׁבְּחוּ עַד מָאֵד. שָׁאֵל מוֹהֲרֵנִי ת אֶת רַבְּנוּ מִדּוּעַ בְּתַחֲלָה לֹא שִׁבְּחוּ, וְעַכְשָׁיו הוּא מְשִׁבְּחוּ כָּל כֶּף; הַשִּׁיב לוֹ רַבְּנוּ: "אֵלוּ הֵייתִי מְשִׁבַּח אוֹתוֹ הֵייתָ בָּא לְקַנּוֹתוֹ בְּשִׁמְחָה רַבָּה, וְהִמּוֹכֵר כְּשֶׁהָיָה רוֹאֶה אֶת פְּנֵיךָ הַצּוֹחֲלֹת מִשִּׁמְחָה הָיָה דוֹרֵשׁ עֲבוּר הָאֶתְרוּג סְכּוּם הַגּוֹן, וְהָיָה מִפְּקִיעַ אֶת הַשַּׁעַר מָאֵד, וְעַל כֵּן לֹא שִׁבְּחֵתִי אוֹתוֹ, אוּלַּם אֵלֶיכָא דְאָמַת אֶתְרוּג מְהֵרָה הוּא":

תצו

אִישׁ אֶחָד עָשָׂה סֵכָה יְקָרָה, וְעִלְתָּה לוֹ בְּסִכּוּם רַב, וּבְקִשׁ אֶת רַבְּנוּ זָכָר צְדִיק וְקָדוֹשׁ לְבָרְכָה עַל קְדוּשׁ לְהַסְפָּה, וְהִלֵּךְ עִמּוֹ מוֹהֲרֵנִי ת. וְהַעִיר מוֹהֲרֵנִי ת שֶׁהַסְפָּה אֵינָה כְּשֶׁרָה כָּל כֶּף עַל פִּי הַדִּין, וְרַבְּנוּ זָכָר צְדִיק וְקָדוֹשׁ לְבָרְכָה שְׂתַק; וּכְשֶׁרָאָה מוֹהֲרֵנִי ת שֶׁרַבְּנוּ זָכָר צְדִיק וְקָדוֹשׁ לְבָרְכָה שׂוֹתֵק - שְׂתַק גַּם הוּא. בְּדֶרֶךְ חֲזָרְתָם אָמַר רַבְּנוּ ז' לְמוֹהֲרֵנִי ת: "יְהוּדֵי שְׂמִינִיעַ עֲצָמוּ כָּל כֶּף וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת מְרִבוֹת כָּל כֶּף עַל הַסְפָּה, אֵתָּה בָּא לְפָסְלָה מִחֲמַת חֲמָרוֹת יְתָרוֹת וְלִשְׁבֵּר אֶת רוּחוֹ?":

הושענא רבא

תצח

רַבְּנוּ אָמַר: "שְׁבוּעוֹת אֵיזוֹ דְעַר עֲקָר דְאִס אוֹיֵף זֵיין, אוּן הוֹשַׁעְנָא רַבָּא

פּאָברִיק'ל האַט שוין אַרויס געגעבן אַזעלכע מיני זאַכן". וראַה לעיל בחלק ב' סימן ת': "בעת המחלוקת הגדולה שהיתה על אנשי שלומנו, אמר מוהרנ"ת: 'אינדריסן קאַכט זיך אַ פֿייער, אַבער אינעווייניג אַרבעט ווייטער דער פּאָברִיק!' - בחוץ בוערת אש המחלוקת, אולם בפנים ממשיך בית היוצר (של עבודת השם יתברך) לעבוד הלאה!". (רל"ו).

איז דער עקר דאס זאגן" - בְּשָׁבוּעוֹת עֶקֶר הָעֲבוּדָה הוּא לְהִיּוֹת נְעוּרָא,
וּבְהוֹשָׁעֵנָא רַבָּא הָעֶקֶר הוּא (רבוּי) הָאֲמִירָה"ב:

שְׁמִינִי עֶצְרַת וְשִׁמְחַת תּוֹרָה

[אודות ה'שמחת תורה' הראשון להתקרבות מוהרנ"ת - ראה לעיל חלק ב' סימנים ע"ה וע"ח]

תצט

רַבְנּוּ אָמַר: "הָעוֹלָם אוֹמְרִים שְׁמַחְלֵקִין פְּרָנְסָה בְּתַפְלַת גִּשְׁמִים" (שְׁבַתְפַלַּת
מוֹסָף בְּיוֹם שְׁמִינִי עֶצְרַת), וְאָנִי אוֹמֵר - בְּאַמְתּוֹ וְאֶמְנָה"א (שְׁבַתְפַלַּת
מְעַרֵב בְּלֵיל שְׁמִינִי עֶצְרַת):

א. כי הוא מנהג קדמון [מקורו בזוהר בראשית דף ח' ע"א ואמור דף צ"ז ע"ב, ומובא ב'מגן אברהם' ריש סימן תצ"ד] להיות ניעור בליל שבועות וגם לעסוק אז בתורה, וגילה רבינו הקדוש שהעיקר הוא להיות ניעור ולא לישון כל הלילה; וראה 'שער הכוונות' עניין חג השבועות דרוש א': "ודע כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל, אפילו רגע אחד, ויהיה עוסק בתורה כל הלילה - מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא, וכמו שכתב הרשב"י בהקדמת בראשית וכו', כי אם לא ישן כלל וודאי שלא ימות בשנה ההיא". בפנימיות מנהג זה ראה 'ליקוטי הלכות' שבועות א' אות ג', ברכת הריח ד' אות מ"א, הכשר כלים ד' אות ל', חזקת מיטלטלין ד' אות י"א, גניבה ג' אות י"ג, נזיקין ג' אות ד'.

ב. ראה ב'שער הכוונות' עניין סוכות דרוש ו': "הדין נידון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבא, ואז בעת חצות לילה נגמר החותם וכו', ולכן נוהגים לעסוק בתורה בחצות לילה הראשון עד זמן זריחת הלבנה, וקוראים ספר 'אלה הדברים' הנקרא משנה תורה וכו'", עיין שם עוד; וראה עוד ב'מגן אברהם' ריש סימן תרס"ד: "נוהגים ישראל להיות ניעורים בליל ערבה וכו', וכבר נדפס הסדר", (וראה 'כף החיים' (סופר) שם ס"ק ג ד). ובפנימיות המנהג להיות ניעור בליל הושענא רבא ולומר אז משנה תורה ותהלים - ראה 'ליקוטי הלכות' דברים הנוהגים בסעודה ד' אות י"ג, תפילת ערבית ד' אותיות כ"ט - ל', שבת ז' אותיות נ"ט - ס"ה, סוכה ב' אות ד', ערלה ד' אות ט"ז, ערב ג' אות ל"ח.

א. וראה עוד 'אור יקר' להרמ"ק על הזוהר הקדוש פרשת אמור דף ק"ד ע"ב (כרך יג עמ' קפה) שביאר שאף על פי שהדין נחתם לגמרי כבר בהושענא רבא, מכל מקום אין נמסרות הפתקאות לידי המלאכים שלוחי הדין עד ליל שמיני עצרת, עיין שם; וראה עוד בעניין זה 'שער הכוונות' דרושי חג הסוכות דרוש ו'.

תק

ביום שמיני עצרת היה מנהג רבנו לערוך שלחן מיחד עם ה'בעלי בתים' תושבי העיר בלבד - "א בעלפתי ישע טיש", ולא הרשה אז אף אחד מאנשי שלומנו החסידים להכנס ולהצטרף לשבת עמָהם, כי רבנו דבר עמָהם דבורים לפי ענינם ולפי דרגתם.

אחרי עריכת השלחן, כשהלכו כבר כל הקהל לתפלת ערבית של שמחת תורה, לקחו ולוו בעלי הבתים את רבנו תחת חפה עד לבית הכנסת לקראת ההקפות של שמחת תורה, ואז בדרך הלווי פשרקדו ושרו הרשו כבר החסידים להצטרף, ועזרו להם בשמחתם.

מנהג זה היה נהוג עוד אצל זקנו של רבנו, הבעל שם טוב הקדוש, שהיה עורף אז שלחן מיחד עבור אנשי 'בעלי התהלים' המכנים 'תהלים'ניקעס' שהיה להם את בית המדרש הגדול שבעיר, שהיו מתאספים שם והיו מתפללים שם יחדו, ואחר התפלה נוהגים היו לומר בכל יום את כל ספר התהלים:

תקא

כשחל שמיני עצרת בשבת היה רבנו אוכל אף סעודה שלישית של

ב. ראה בחיי מוהר"ן סימן רס"ג: "ביום שמיני עצרת דיבר עימהם [עם רבי יודל ורבי שמואל אייזיק] מעניין ריקודין והמחאת כף וכו'. אחר כך התחילו לכונוס המון עם מאנשי העיר שבאו אליו בניגון ושמחה כנהוג ביום שמיני עצרת, ואז אמר לרבי יודל ולרבי שמואל אייזיק: 'לכו לכם, כי אני צריך לעסוק עימהם, ואין זה שייך לכם; והלכו להם ממנו. ואחר כך נעשה שם שמחה גדולה בקול רעש גדול של שיר ושמחה וכו'', עיין שם עוד. ועניין זה מבואר על פי דברי רבינו בליקוטי תנינא סימן ז' וסימן ס"ח, ראה שם: "צריך הצדיק וכו' שיהיה למעלה ולמטה, שיהיה מראה למי שהוא למעלה, בבחינות שמים, שהוא להיפך וכו', ולהיפך למי שהוא למטה בארץ ממש יהיה מראה לו כי ה' עימו, כי 'מלוא כל הארץ כבודו; וזהו עיקר השלימות, להיות למעלה ולמטה". (רל"ו).

ג. ראה לעיל חלק א' סימן שי"ז, וראה עוד שם בסימן קל"ד.

שבת בתוך הספּה (במבאָר ב'שִׁלְחַן עֲרוּךְ' שְׁבַחוּן לְאַרְץ אוֹכְלִים
בְּסֶפֶה מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק שְׁבִיעִי), אֵךְ לֹא הִיָּה יָשׁוּן אֶז בְּסֶפֶה": (רבי לוי
יצחק שמעה מרבי אברהם ב"ר נחמן)

תקב

רַבְּנּוּ הִיָּה עוֹלָה לַתּוֹרָה בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה ל'חֲמַן תּוֹרָה', וּמוֹהֲרַנֵּ"ת הִיָּה
עוֹלָה ל'חֲמַן בְּרֵאשִׁית'; וְאָמַר מוֹהֲרַנֵּ"ת עַל זֶה: "דְּעַר רַבִּי הָאֵט
עוֹלָה גְּעוּוֹעַן חֲמַן תּוֹרָה, וּוִייל דְּעַר רַבִּי הָאֵט אוֹיִסְגֶּעפִירט זַיִן זַאךְ;
אַבְּעַר אֵיךְ דַּאָרף אָנְהוּיבֵן" - "רַבְּנּוּ עֲלֵה ל'חֲמַן תּוֹרָה הַמְּסִים אֶת הַתּוֹרָה,
כִּי רַבְּנּוּ נִצַּח וְנִמְר עַנְיָנוּ'; אַבֵּל אֲנִי צָרִיךְ לְהַתְחִיל מִבְּרֵאשִׁית":

תקג

מוֹהֲרַנֵּ"ת אָמַר: "זַיִן הַמְּשַׁבֵּר נִכּוֹן לְשִׁתּוֹתוֹ רַק בְּפוֹרִים, וְלֹא בְּשִׁמְחַת
תּוֹרָה":

ד. 'אורח חיים' סימן תרס"ח סעיף א': "ובחוצה לארץ אוכלים בסוכה בלילה וביום, מפני
שהוא ספק שביעי"; וב'מגן אברהם' שם סוף ס"ק ב': "דאם הוא שבת צריך לאכול סעודה
שלישית בסוכה".

ה. ראה 'דרכי משה' סימן תרס"ח ס"ק ג'; 'מגן אברהם' שם ס"ק ב'; [וראה עוד שו"ת 'כתב
סופר' אורח חיים סימן ק"כ].

ו. ראה 'חיי מוהר"ן' סימנים ר"ח רכ"ט שכ"ב; להלן סימן תתע"ט ובהערה שם; וראה לעיל
בחלק א' סימן קי"ח שרבינו הקדוש זכה לבחינת קריאת התורה בשבת; [וראה עוד ב'שיחות
וסיפורים' סימנים י"ז ו"ח ש'חנת תורה' מרמז על הילולת רבינו הקדוש שחלה בימי חג
הסוכות, עיין שם דברים נפלאים].

ז. ראה עוד 'ליקוטי הלכות' ספר תורה ד' אותיות ד' - ט' מעניין ההתחדשות בשמחת
תורה על ידי שמתחילים אז את התורה מבראשית, עיין שם בדבריו הנפלאים באריכות.

ח. ראה גם ב'כוכבי אור' חלק 'ששון ושמחה' אות א' בסופה: "מאוד צריכין ליזהר למעט
בשתיית משקין המשכרין בכל האפשרות גם בשבת ויום טוב, ואפילו בשמחת תורה, ולא
כטועים בזה, ומכל שכן וכל שכן בימי החול; כי לא על שמחה כזאת הזהיר אותנו אדוננו

תקד

תבַעַרְת לְכַבוּ וְהִרְגַשְׁתוּ שֶׁל רַבִּי נַחֲמָן טוֹלֵטְשִׁינְעֵר בְּגִדְלַת מוֹהֲרַנְ"ת הִיָּתָה כֹּה רַבָּה, שֶׁפָּעַם שָׁתָה יַיִן הַמְּשַׁכֵּר בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה מְעַט יוֹתֵר מִהֶרְאוּי, וְנִפְלַ מַחֲמַת גִּדְל הַשְּׂמִיחָה לְרַגְלֵי מוֹהֲרַנְ"ת וּנְשָׁקָן, וְאָמַר לוֹ: "אִיר זְעַנְט מִיַּיִן חַיִּית! אִיר זְעַנְט מִיַּיִן לְעַבְּן! אִיר קוֹוִיקֵט מְעַד מִיט אִייעֶרַע דְּבוּרִים!" - "אַתָּם הַחַיִּית שְׁלִי! אַתָּם הַחַיִּים שְׁלִי! אַתָּם מְשִׁיבִים נִפְשֵׁי בְּדְבוּרִים שְׁלָכֶם!" ; וְשִׁתַּק מוֹהֲרַנְ"ת.

לְמַחֲרַת שָׁאֵל אוֹתוֹ מוֹהֲרַנְ"ת: "נַחֲמָן, גַּעֲדֵעֲנָקְסֵט אֶפְשָׁר וְוֹאס דוּ הָאָסֵט גַּעֲבָטָן גַּעֲזָאָגֵט?" - "נַחֲמָן, אוֹלֵי זוֹכֵר אַתָּה מֶה שְׁאָמַרְתָּ אֶתְמוֹל?" ; הַשִּׁיב לוֹ רַבִּי נַחֲמָן: "יָא, הֵיִינְט זָאָג אִיךָ אוֹיכְט אַזוֹי!" - "כֵּן, גַּם הַיּוֹם אָנִי אוֹמֵר כֵּן!". אָמַר לוֹ מוֹהֲרַנְ"ת: "נוּ, דִּי רִייד וְוֹאס דוּ הָאָסֵט גַּעֲרַעֲדֵט אִיזוּ אָמַת, אַבְּעֵר נִישֵׁט שְׂמִיחַת תּוֹרָה טְרִינְקֵעֵן מְעַרַעֵר" - "נוּ, הַדְּבוּרִים שְׁדַבְּרַתְ אַמְתִּים הֵם, אַבָּל לֹא בְּשִׁמְחַת תּוֹרָה הוּא הַזְּמַן לְהַרְבוֹת בְּשִׁתִּיָּה"^ט:

מורנו ורבינו ז"ל, כי על זה נאמר (קהלת ב ב) 'ולשמחה מה זו עושה', כי אין זה שמחה, רק הוללות וסכלות".

ט. כי רק בפורים נכון לשתות משקה המשכר, מה שאין כן יום שמחת תורה שהוא יום של 'דיבור בדיעה', ראה ליקוטי קמא סימן ע"ד. (רל"י).

לקוט מתוך "שיח שרפי קדוש" חלק ב' - מתוך ספור התקרבות מוהרנ"ת

❧ עד ❧

ב'שחזר מוהרנ"ת לנעמרוֹב נכנס בהתלהבות כזאת בתפלה, כזרק עצמו ומטפס ככיכול על קירות בית הכנסת - "אז ער האט זיך געווארפן און געדראפעט אויף די ווענט", ולא היזי כול להתפלל עם 'העולם', ובאותו יום טוב של סכות צעק ושאג בתפלתו כל כך עד ש'גרושהו המתפללים מבית הכנסת, והיזי מכרח להתפלל בכניסת בית הכנסת הנקראת 'פאליש', והתפלל שם כל כך בהתלהבות עד שלא היזי בכח הצבור לסבל את תפלותיו גם שם, וכמו כן לא נתנו לו להתפלל בשום בית כנסת שבועיר; ועל כן פשהגיעו ימי הסכות היזי מכרח להתפלל אז לבדו בסכה:

❧ עה ❧

בשמחת תורה שאחרי זי נתקבצו כמה אנשים מאנשי שלומנו כרבי נפתלי ורבי ליפא ועוד אצל מוהרנ"ת ז"ל לשמח בשמחת יום טוב, ונזכרו בגדלת רבנו ז"ל ובנעם קדשת הזמירות שלו, "האבן זיי זיך געדראפעט אויף די ווענט" - "הם טפסו על הקירות" - מגדל הדבקות והגעגועים, והייתה להם תרטה גדולה על מה שלא נסעו כל משך ימי החג לרבנו ז"ל; ועל כן הסכימו בדעתם לנסע תכף במוצאי יום טוב אחרי הבדלה^מ:

❧ עו ❧

והנה מוהרנ"ת היזי נזקק מאד לצית לרבנו ולקיים את השעור שנתן לו רבנו, ללמד ח"י פרקים משניות בכל יום כנ"ל. ובשמחת תורה

מו. וראה בשיחות הר"ן סימן רצ"ט שמוהרנ"ת היה רגיל לבוא לרבינו ז"ל אחרי שמחת תורה, ובכל שנה כשהיה מגיע היה רבינו שואלו אם היה שמח בשמחת תורה וכו', עייני שם.

הראשונה להתקרבותו, בשעה שרקדו העולם בשמחת התורה פנהוג, פּרש מוהרנ"ת ונכנס בכל פעם לחדר סמוך בכדי להשלים שם את הח"י פּרקים משניות, וכשהבחין אביו בדבר שאל את אנשי שלומנו על כך: "וואס לויפט ער אלעמאל אזוי אוועק? ער איז דאך מיט אייך!" - "למה הוא בורח כל העת? הרי הוא באמצע הרקודים עמכם?" - "והשיבו לו: "דער רבי האט אים ארויסגעגעבן א שעור פון אכצן פּרקים משניות, מוז ער דאך משלים זיין משניות, דערפאר לויפט ער אריין" - "רבנו נתן לו שעור של ח"י פּרקים משניות, מכרח הוא הרי להספיק להשלים סדר זה, על כן הוא בורח אל החדר". כששמע זאת אביו של מוהרנ"ת, אמר בלעג ובזלזול: "מיין גתלען געבט ער ארויס אכצן פּרקים משניות?!" - "לנתן לע שלי הוא מצנה סדר כזה של ח"י פּרקים משניות?!" - כי החשיב את בנו מוהרנ"ת מאד, וחרה לו הדבר שרבנו נתן לו הנהגות כאלו הראויות בעיניו לבעלי בתים ולזקנים וכיוצא, ולא לגדולים בתורה כמוהרנ"ת, שהיה נחשב מגדולי הלמדנים שבעיר:

עז

ובשמחת תורה הנ"ל ספר מוהרנ"ת לאביו שנסכם בדעתו לנסע עם חבריו תכף במוצאי יום טוב אל רבנו, ואביו כעס עליו על כך ואמר לו: "אם כן - שוב אל תבוא עוד אל ביתי!" ; ואף על פי כן נסע מוהרנ"ת עם אנשי שלומנו במוצאי יום טוב:

עח

וכשהגיעו לברסלב מצאו את רבנו יושב צדין אצל שלחנו השחור, והיו שם גם רבי יודל ורבי שמואל אייזיק שנסארו בברסלב

על ימי חג הסוכות^מ; ואז גם זמרו ושוחררו אנשי שלומנו בשוק: "צִהְלֵי ורְנֵי יוֹשֶׁבֶת בְּרַסְלָב, כִּי גָדוֹל בְּקִרְבְּךָ קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל" (מלשה"כ ישעיה יב ו):

עט

ואז כשפאו מוהרנ"ת ונחבריו ונכנסו אל רבנו, גלה את התורה "על אשר מעלתם בי" שבלקוטי קמא סימן מ"ח, ובכל התורה הזאת כלל ורמז רבנו הקדוש את כל מה שעבר אז על מוהרנ"ת, דהיינו ענין ספה, ובנים, ותפלה בלח - כמבאר בפנים, עין שם^מ; כי באותה עת עבר על מוהרנ"ת צער גדול בנים, כי לא זכה עדין לזרע של קמא (יש אומרים שהיתה זוגתו מפלת נפלים כמה פעמים לא עלינו, ויש אומרים שנספטרו

מז. ראה בחיי מוהר"ן סימן רס"ג: "בשנת תקס"ג, שהוא ראש השנה הראשון שהיה בכאן בברסלב, אז הייתי אצלו על ראש השנה וכל עשרת ימי תשובה עד אחר יום כיפור, ואחר יום כיפור נסעתי לבית, ורבי יודל ורבי שמואל אייזיק נשארו בכאן על חג הסוכות; ושמעתי כמה דיבורים יקרים מרבי יודל מה ששמע אז, ואיני זוכרם היטב. פעם אחת ביום הושענא רבא אמר בפני העולם: 'ומה אעשה ששני רוצחים עומדים עלי, ואומרים אף על פי כן שאני מנהיג (שקורין 'גוטער יוד')? - והראה בידו על רבי יודל ורבי שמואל אייזיק בעת שאמר 'שני רוצחים', היינו שעליהם היה נתכון, מחמת שהם היו כרוכים אחרי מאוד; ומי יזכה להבין פירוש דברים אלו, כי האנשים הנ"ל היו יקרים בעיני מאוד, מגדולי מקורביו. וביום שמיני עצרת דיבר עימהם מענין ריקודין והמחאת כף, ומה שמהפכין את עצמו, שזה בחינת 'ומשה עלה אל האלהים' (שמות יט ג) - 'וירד ה' על הר סיני' (שם פסוק כ). כמבואר בשיחות הר"ן סימן פ"ו, וענין ה'פריסטאקעס' שעושים וכו'; ודיבר עימהם דברים נפלאים. אחר כך התחילו לכנוס המון עם מאנשי העיר שבאו אליו בניגון ושמחה כנהוג ביום שמיני עצרת, ואז אמר לרבי יודל ולרבי שמואל אייזיק: 'לכו לכם, כי אני צריך לעסוק עימהם, ואין זה שייך לכם'; והלכו להם ממנו. ואחר כך נעשה שם שמחה גדולה בקול רעש גדול של שיר ושמחה, ואז רקד רבינו ז"ל בעצמו הרבה מאוד, מן איזה זמן קודם הלילה עד איזה שעות בתוך הלילה של שמחת תורה; וכבר ידוע גודל נפלאות עריבות נעימות קדושת הריקוד שלו, כי מי שלא ראה זאת - לא ראה טוב מימיו".

מח. והוא פלא, כי אף על פי שהיא תורה של סוכות, המתין רבינו ז"ל עם אמירת תורה זו [עד לאחר שמחת תורה (ראה 'חיי מוהר"ן סימן נט)], כי היה רוצה בעיקר שמוהרנ"ת ישמע זאת. (אבני"ה ברזל).

בְּקִטְנוֹתָם לֹא עָלִינוּ, וְאֵז הָיְתָה זִוְגָתוֹ מֵעֵבֶרֶת; גַּם כָּל הַיּוֹם טוֹב, שֶׁל סְכוּת לֹא הָיָה לוֹ הַיֶּכֶן לְהִתְפַּלֵּל, כִּי הִתְפַּלֵּל בְּכַח גְּדוּל, וּבְגִי הָעוֹלָם לֹא סָבְלוּ אֶת זַעְקוֹתָיו בְּעַת הַתְּפִלָּה וְגִרְשׁוֹהוּ כְּאִמּוֹר מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, עַד שֶׁהִכְרַח לְהִתְפַּלֵּל בְּסִפָּה^ט:

פ

אַחַר כֵּךְ פָּנָה רַבְּנוּ מֵעֲצָמוֹ לְמוֹהֲרֵנ"ת וְאָמַר לוֹ: "ס'אִיז מִיר גְּעֻקוֹמֶען אויף דער גַּעֲדָאָנְק דִּיין צער גְּדוּל בָּנִים, דָּאָס וואָס איף בֵּין דִּיר מְקָרָב צִימ אויפֿערֿשֶׁטֶן - דָּאָרף איף דִּיך צוּצָאָלֶן, ווייל ז'פֿאָה מאָן דָּאָחִיד^ז; אָבְעֶר דַּעֲרוּיף וויל איף אַז דו ז'אָלֶסט מִיר גַּעֲבֹן!" - "בָּא בְּרַעֲיוֹנֵי ה'צֶעֶר גְּדוּל בָּנִים' שְׁלֶךְ, וְעֵבֹר זֶה שְׁאֲנֵי מְקָרָב אוֹתָךְ לְהִשָּׁם יִתְבָּרֵךְ - צִרִיךְ הַיִּיטִי לְהוֹסִיף וּלְשַׁלֵּם לָךְ, כִּי ז'פֿאָה מאָן דָּאָחִיד^ט;

מט. וראה בחיי מוהר"ן סימן שפ"ט: "כל תורה ותורה שאמר, יש בהם כמה וכמה מעשיות שהיו אז. באותו העת שאמר התורה 'ויהי הם מריקים שקיהם' (ליקוטי קמא סימן יז), כל אלו המעשיות שהיו אז - כולם כאחד נכללו בתוך התורה הנ"ל, מלבד הנסתרות לה' שיש בכל מאמר; גם כל אחד מהשומעים והעומדים, כל אחד עם כל ענייניו ומחשבותיו ועסקיו ועם כל מאורעותיו והרפתקאות שעברו עליו, כולם כאחד היו נמצאים בתוך דברי התורה בפירוש, מלבד הנסתרות. כי באמת כל מעשי העולם וכל המלחמות שבעולם וכל מה שנעשה בכלליות כל העולמות כולם, הכל היה מרומז בדברי תורתו שהיו כלליות גדול מאוד מאוד, מתתא לעילא ומעילא לתתא וכו' וכו', מה שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב. אך גם מה שראינו בעינינו, כמה וכמה מעשיות ועניינים שהיו נכללים בכל תורה ומאמר שלו, היו גם כן חידושים נפלאים ונוראים מאוד, אשר לא נשמע ולא נראה כזאת."

ג. מלשון זה משמע שמוהרנ"ת לא הזכיר מצד עצמו לפני רבינו את צערו זה של גידול הבנים, וראה עוד לעיל חלק א' סימן קמ"ח. (רל"י).

גא. מלשון זהוהר בפרשת תרומה דף קכ"ח ע"ב: "תא חזי, כל מאן דאחיד בידא דחייבא, ואשתדל ביה למשבק אורחא בישא - איהו אסתלק בתלת סילוקין, מה דלא אסתלק הכי בר נש אחרא: גרים לאכפייא סטרא אחרא, וגרים דאסתלק קודשא בריך הוא ביקריה, וגרים לקיימא כל עלמא בקיומיה לעילא"; וראה בחיי מוהר"ן סימן רנ"ז: "שמעתי שאמר: יש לי השגה כזו להשם יתברך, שהייתי יכול להביא על ידה את משיח; אבל סילקתי הכל ולקחתי

אָבֵל בְּשָׂבִיל זֶה (הִינּוּ בְּשָׂבִיל בְּרַפְתּ בְּהַנִּים) רוֹצֵה אֲנִי שְׂאֵתָה תַתֵּן לִי!"²¹.

הַלֵּךְ מוֹהֲרַנ"ת וְקָנָה לְרַבְּנוּ שְׁלֵחַן עִם שְׂשָׂה כְּסָאוֹת - "א הַאֲלָבֶע טוֹיץ" (חֲצִי תְּרִיסָר)²²; וְאָמַר לוֹ רַבְּנוּ ז"ל: "דְּעַרְפָּאָר וְוַעֲסָטוּ הָאֲבָן זַעֲקָס קִינְדֶּער!" - "עֲבוֹר זֶה יִהְיֶה לְךָ שְׂשָׂה יְלָדִים!"; וְכֵן הִנָּה, שֶׁהָיָה לוֹ חֲמִשָּׁה בָּנִים וְכַת אֶחָת²³. שְׁנַיִם רַבּוֹת לְאַחַר מִכֵּן עוֹד הָיָה צָר לְמוֹהֲרַנ"ת ('גַּעֲטָאָן בִּיאָג') עַל דְּבַר זֶה, וְהָיָה אָמַר: "וְוַעֲן אִיךְ זָאל גַּעֲוֹעֵן בְּרַעֲנָנְעֵן דְּעַם רַבִּיץ אַ טוֹיץ בְּעַנְקֶלֶאך - וְוַאֲלֵט אִיךְ גַּעֲהָאָט צְוֹעֲלֶעך קִינְדֶּער!" - "אֵלוּ הָיִיתִי מְבִיא לְרַבְּנוּ תְּרִיסָר כְּסָאוֹת - הָיָה לִי שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יְלָדִים!"²⁴.

עצמי אצלכם, להחזיר אתכם למוטב, כי זה גדול מן הכל, כי 'זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא'; ושם בסימן תקמ"ג: "כמה פעמים היה מדבר הרבה עימנו והזהיר אותנו מאוד לקרב נפשות להשם יתברך, להשתדל לדבר הרבה עם בני אדם כדי לעוררם ולהשיבם לקרבם להשם יתברך, ורצונו היה אפילו לדבר עם בני העולם שיחות חולין בעסקי העולם, אולי יצמח ויתגלגל מזה דיבורים שיעוררו אותם להשם יתברך, ואפילו אם לא יפעל כי אם תנועה בעלמא, שייכנס בהם איזה הרהור תשובה או התעוררות לפי שעה - גם כן טוב מאוד; מכל שכן שיכול להיות שברבות הימים, כשידבר עימם ויחזור וידבר - אולי יזכה לעוררם באמת להשם יתברך ולקרבם לעבודתו יתברך, אשר אין דבר גדול מזה כמובא בכל הספרים, בפרט בזוהר הקדוש, כמו שכתוב שם: 'זכאה מאן דאחיד בידא דחייבא וכו', וקודשא בריך הוא משתבח ביה בכל עלמין"; ועיין עוד ליקוטי קמא סימנים י' י"ד נ"ט; 'ליקוטי הלכות' תערוכות ה' אות ו', גרים ג' אות י"ט.

גב. ורבינו הקדוש לא אמר לו מהו הדבר שעליו לתת. (רל"י).

גג. כי אז בשעתו היו מצויים שולחנות ארוכים של תריסר כיסאות ('טוץ') - חמישה מכל צד ושניים בשני ראשי השולחן, או לחילופין שולחנות קטנים של חצי תריסר ('א האלבע טוץ') - שניים מכל צד ושניים בשני ראשי השולחן, ושולחנות בגדלים שונים כפי הנמצא היום - לא היו מצויים אז; ומוהרנ"ת הלך וקנה שולחן קטן, כמבואר בפנים. (רל"י).

גד. הלא הם רבי שכנא, רבי יצחק, רבי דוד צבי, רבי נחמן, רבי יוסף יונה, והבת מרת חנה צירל; ובחודש חשוון שנת תקס"ו נולד למוהרנ"ת בן נוסף ורבי מאיר שמו, אמנם בנו זה נסתלק על פניו ל"ע עוד בחיי רבינו, בקיץ תקס"ט (ראה 'ימי מוהרנ"ת' ח"א סימן י' וסימן לו). (רל"י).

גה. בדומה לזה היה גם אצל מרת אדל בת רבינו, ראה לעיל בחלק א' סימן ת"ה. (רל"י).

לקוט מתוך "שיח שרפי קדוש" חלק א'
מתוך ספור הסתלקות רבנו הקדוש

הסתלקותו

תרמו

ועמדנו עליו אצל מטתו הקדושה, והבית מלא אנשים רבים מישראל
שבאו לכבודו, וכשראו שקרוב אל הסוף התחילו לומר עליו
'מעבר בך' הפסוקים שאומרים על הצדיקים, ואחר כך נדמה שנגנע,
והתחלתי לבכות ולצעק מאד: "רבי, רבי, על מי עזבתם אותנו!" -
ושמע קולנו, ונתעורר, והחזיר ראשו ופניו הנוראים אלינו, כאמר "איני
עוזב אתכם חס ושלום".

ואחר כך לא נתמהמה הרבה ויגוע ויאסף אל עמיו בקדושה ובטהרה
גדולה, נקי וזך וצח, בלי שום בלבול כלל וכלי שום תנועה
משנה, בישוב הדעת נפלא ונורא, וכל העומדים שם, רב אנשי החבורא
קדושה וכל גדולי השמשים העוסקים בזה, כלם אמרו שקבר ראו כמה
שמתו בנקיות ובדעת, אבל הסתלקות כזה - לא ראו מעולם. וכל זה
היה לפי דעתנו, אבל בעצם הסתלקותו אין לנו פה לדבר, כי לית
מחשבה תפיסא בזה כלל; ומי שיבין מעט מגדלתו על ידי ספריו
הקדושים והשיחות והספורים ששמענו ממנו וכו' וכו', יבין שאי
אפשר לדבר כלל מהסתלקות פלא וחדוש נורא כזה אשר לא היה
כמוהו ולא יהיה כמוהו כאשר אמר בפרוש, כנרשם במקום אחר (חיי

מוהר"ן סי' רמו)

❖ תרמו ❖

בן נשמע מפי מורנ"ת ז"ל, שגם כל פטיירתו [של רבנו] לא היתה זולת
בסבת הדחיה מפני השעה וכו' וכו':

[ביאור הליקוטים סימן קנה]

❖ תרמה ❖

עמדתי לפניו באותו הלילה האחרונה של ימי חייו כמה שעות רצופים
אני לבדי, מאחר חצות לילה עד אור היום, אכל לא זכיתי
לשמע ממנו שום שיחה, והכל מחמת שלא רציתי להעלות על דעתי
שיסתלק ולא רציתי לשאל אותו כלל מה נעשה ומה נפעל וכיוצא בזה;
ואני מבין עתה למפרע שהוא ז"ל היה חפץ ומשתוקק מאד שנשאל
אותו ונפציר אותו על זה, שיסדר לנו איזה דברים, אז היה אומר לנו,
אך בעונותינו הרבים מרובי תשוקתנו אליו עד שלא יכלנו להעלות על
דעתנו הסתלקותו, על ידי זה לא הפצרנו אותו על זה כנ"ל.

ועמדתי לבדי לפניו אז באותה הלילה, והוא הסתפל וחוזה בי בעיניו
הנוראים הרבה, וכל הסתכלות שלו שהסתכל בי היה כמו
דבורים ממש, ואני מבין עתה כמה התחזקות וכמה ענינים מהסתכלותו
בי אז, ובכל עת שעובר עלי חס ושלום מה שעובר בכלל ובפרט, והשם
יתברך בנפלאותיו מצילני מכלם, אני מבין שהכל היה מרמז
בהסתכלותו, כי הסתכלותו היתה כמדבר עמי: "על מי אתה נשאר עם
כל האוצרות הגנוזים אצלך, ומה יהיה נעשה עמך, כי רבים יעמדו עליך,
ומה יעשה חלוש כמוך וכו' וכו'" - באלה וכאלה ויתר מזה מה שאני
יודע בעצמי, הכל היה מרמז בהסתכלותו שהסתפל בי הרבה הרבה
בכונה באותה הלילה; וכל הסתכלותו והסתכלות שהסתפל בי אז היה
שוהה בו איזה שעה רצופה וכו'.

אחר כך עמדתי לפניו עוד עד שהאיר היום, ונתוסף בי שמחה וחייה קצת על שזכיתי לשמשו כל כך, כי לאו כל יומא זכיתי לשמשו, כי רצונו היה שהמשרת שלו ישמשו, רק לעתים רחוקים זכיתי לשרתו מעט, ועתה זכיתי לשרתו כמה שעות רצופים בעת פזאת, על כן הייתי שמח קצת; אבל לא ידעתי כי באותו היום לוקח ה' את אדוננו:

[ימי מוהרנ"ת ח"א סימנים ס - סב]

תרמט

בליל השניף ליום שלישי, הוא רביעי דסכות, הוא יום האחרון של ימי חייו הקדושים, ואז עד אחר חצות לילה עמדו לפניו חברי רבי נפתלי ורבי שמעון וכו', ואז בלילה חזר ודבר מענין הנשמות הנ"ל, מה שצריך לתקן כאן הרבה הרבה נשמות מאד, ואמר: "כמה משפטים יש כאן, כמה קדושים היו כאן וכו'". ענה רבי נפתלי ואמר לו: "הלא אמרתם בהתורה וי"אמר בעז אל רות" (ליקוטי קמא סי' סה) שהצדיק הגדול המפלג במעלה מאד יכול לגמר הענין בחי'ו, עין שם; ענה הוא וי"ל ואמר: "לא אמרתי לכם כי אם אינה בחינה מזה; כי ההכרח לילה ולהסתלק בשביל זה".

ואחר כך הזכיר עצמו ולקח המפתח של הקאמדע ונתן להם, וצוה עליהם שתכף שישתלק, בעודו יהיה מנח על הארץ, יקחו כל הכתבים שנמצאים שם בהקאמדע וישרפו כלם; והזהירם לקיים דבריו. והם לקחו המפתח, ועמדו בבהלה רועדים וזוחלים ומצטערים הרבה כשמעם כל זה, והיו מתלחשים יחד על שהוא כבר מכין עצמו כל כך להסתלק; ענה ואמר: "מה אתם מתלחשים? אתם רשאים לדבר מהסתלקותי בפני, כי אין אני מתפחד מזה כלל". ואחר כך אמר להם:

א. בדרך כלל משרת רבינו לא היה מאנשיו, אלא איש פשוט מאוד. ראה לעיל סימן ש'. (רל"ו).

“אפֿשֿר אַתֶּם מִדְּבָרִים עַל אֹדוּתֵיכֶם? מַה יֵשׁ לָכֶם לְדַאָג כְּשֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לְפָנֵיכֶם? וּמָה אֱלוֹ הַנְּשָׁמוֹת שְׁלֵא הִכִּירוּ אוֹתִי כָּלֵל הֵם מְצַפִּים עַל תְּקוּנִים שְׁלִי, מְכַל שְׂכָן אַתֶּם; אֱלוֹ הָאֲנָשִׁים שְׁמַתוּ מִקֶּדֶם - עִמָּהֶם יֵשׁ אִיזָה יִגִּיעָה וְכוּ', אָבֵל אַתֶּם - מַה יֵשׁ לָכֶם לְדַאָג? מֵאַחַר שֶׁאֲנִי הוֹלֵךְ לְפָנֵיכֶם - אֵין לָכֶם לְהִתְיַבֵּא כָּלֵל”; וְעוֹד שָׁמְעוּ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים נוֹרָאִים כְּאֵלֶּה מֵעַנְיָן הַנְּשָׁמוֹת וּמֵעַנְיָן הַסְּתַלְקוּתוֹ:

[ימי מוהרנ”ת ח”א סימן נט]

❁ תרנ ❁

אָמַר [רבנו] ו’ל קְדָם הַסְּתַלְקוּתוֹ הַקְּדוּשָׁה: “אִז אֵיךְ גִּי פֶּאָר אֵיךְ, וְוֵאס הָאֵט אֵיר צוּ זָאָרְגֵן?” - (“הֲלֹא מֵאַחַר שֶׁהוֹלֵךְ אֲנִי לְפָנֵיכֶם, אִם כֵּן מַה לָּכֶם לְדַאָג?”):

[עלים לתרופה, מכתב מיום ג אחרי יא ניסן תר”ג]

❁ תרנא ❁

מִסְפָּרִים אֲנָשִׁי שְׁלוּמְנוּ מֵעַנְיָן הַסְּתַלְקוּתוֹ הַקְּדוּשָׁה שֶׁל רַבְּנוּ ו’ל בְּיוֹם רְבִיעִי שֶׁל סְכוּת (שְׁחַל אִז בְּיוֹם שְׁלִישִׁי, כִּי יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל סְכוּת חַל אִז בְּיוֹם שַׁבַּת קִדְשׁ), שֶׁשָּׁמְעוּ מִרַבְּנוּ ו’ל אֵיךְ שֶׁיִּשֵּׁב עַל מַטְוֵת בְּחִלְשׁוֹת גְּדוֹל מְאֹד, וְאָחַז הַלוּלָב עִם הָאֲתָרוּג בְּיָדוֹ, וְאָמַר בְּקוֹל נְעִים, קוֹל דְּמָמָה דְּקָה קְדוּשׁ וְנוֹרָא מְאֹד, אֶת תְּפִלַּת הַהוֹשַׁעְנָא שֶׁל “אָבֵן שְׁתִּיחָה”. עֲמַד וְהִתְבּוֹנֵן וְהִתְפַּלֵּא עַד הֵיכָן הַדְּבָרִים מְגִיעִים; וְאֵי אֶפְשֶׁר לְהִאָרֵךְ בְּעִנְיָנִים גְּבוּהִים וְרַמִּים וְנִשְׁגָּבִים נִסְתָּרִים כְּאֵלֶּי כַּמּוֹבָן:

[פרפראות לחכמה סימן סא]

ב. וראה עוד 'חיי מוהר"ן' סימנים קצ"א רכ"ה.

ג. ראה ב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ס"ב: "וגמר את ההלל עם הארבעה מינים, ואמר

❦ תרנב ❦

אמר מוהרנ"ת ז"ל שבפטירת אדונו מורנו ורבנו ז"ל, בלילה האחרונה חשב כל הלילה הכתוב "ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך" (שמות כג יט; שם לד כו), כפי עמדו אז בחדושיו בהלכות בשר בחלב הלכה ב'; ואחר כך עלה בדעתו שמבאר בכתבי האר"י ז"ל שזה סוד הסתלקות והתעלות גדולי הנשמות וכו':

[ביאור הליקוטים סימן קנה]

❦ תרנג ❦

רבנו ז"ל שעה אחת קדם הסתלקותו עשה אגרוף ונענע עמו בחזק, להראות שהוא בעל מלחמה ברוחניות ובגשמיות:

[רבי נתן ב"ר יהודה, מכתב מיום י למב"י תרמ"ג]

❦ תרנד ❦

סמוך להסתלקותו בקש רבנו הקדוש מאנשי שלומנו שיספרו לו חדשות, ולא ידעו אנשי שלומנו מה לספר לו, ואמר רבנו: "איך

הושענות בקול רם קצת, שהיו נשמעים דיבוריו לכל העומדים בבית; אשרי העינים שזכו לראות אותו אז ולשמוע קולו, בעת שאחז הארבעה מינים ואמר הלל הוושענות ביום האחרון של ימי חייו הקדושים; וב'ביאור הליקוטים' סימן ס"א אות מ"ח: "גם אחר כך ביום הסתלקותו סיבב השם יתברך שנשמע לתלמידו מוהרנ"ת ז"ל הנ"ל בצעקתו ותפילתו 'הושענא אבן שתיה'".

ד. ועיין שם בפנים מה שהוסיף וכתב שם רבי אברהם, וז"ל: "שמעתי מדברי מוהרנ"ת ז"ל בשם האריז"ל שזה סוד הכתוב (שמות כג יט) 'ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך', שהסתלקות והתעלות הנשמות הגדולות הוא אל 'בית ה' אלקיך'; ועיין ריקאנטי ריש כי תבוא, ופרי עץ חיים' שער חג המצות פ"ה.

קען נישט לעבן אן נייעס" - "איני יכול להיות ללא חדשות";
 ובסמוך נסתלק:

❧ תרנה ❧

לפני הסתלקותו של רבנו, כשהיה כבר חלש, ישבה זוגתו הרבנית
 בקהילה הסמוך ובכתה מאד; ופנה רבנו לאנשי שלומנו ואמר:
 "וואס וויינט זי? אפער מיינט זי דעם נדן? עס ליגט אנועק געלייגט
 די אייגענע געלט אינגאנצן אין דער זייט, גאר נישט געטשעפעט" -
 "מדוע היא בוכת? אולי מתכוננת היא להנדוניא? אותן מעות מנחות
 עדין בצד בשלמות, ולא נגעתי בהן כלל". כמו כן תכף אחרי סבות
 קבלה הרבנית את דמי כתבתה, כמספר בימי מוהרנ"ת:

❧ תרנו ❧

הרבנית הצדקנית רעית רבנו ז"ל המליצה אודותיו בעת הסתלקותו
 בהיותה בקהילה שמואל את התבות: "אדמך אכנף ולא
 ידעתיך". לאחר הסתלקותו ז"ל חזרה לבראד עיר מולדתה, ולא ידוע
 אם נשארה אחר כך לאחר אם לאו:

ה. ראה בחיי מוהר"ן סימן רמ"ג: "וביותר ויותר קודם הסתלקותו, כשבא מלעמברג עד
 שנסתלק שהיה משך שתי שנים ויותר, שאז היה לו החולאת הכבד שלו, אז היו מספרין
 לפניו יותר ויותר מעסקי העולם, וביקש שיספרו לפניו בכל פעם חדשות, ואמר שאינו יודע
 איך אפשר לחיות בלא חדשות." (רל"י).

ו. עיין שם בחלק א' סימן נ"ו: "באותו הלילה סידר צוואה לפני ליתן שלוש מאות אדומים
 לבתו חיה תחי, ולאשתו הכתובה וכו', ואמר וכו' - ויתכן שתיבות "וכו" הללו רומזות
 למעשה זה המובא כאן. גם ראה וד"ק בלשונו ז"ל שם להלן בסימן ס"ח: "והנה אחר יום
 טוב בא חתנו ז"ל מברסלב והרב מפה, וישבנו כולנו וסידרנו חלקת העיזבון כראוי כפי
 צוואתו, וסילקנו לאשתו הכתובה, הכל כאשר ציווה".

ז. מהפיוט אנעים זמירות; ועיין בימי מוהרנ"ת חלק א' סימן ס"ה: "ואשתו לא מלאה
 ליבה ליכנס לחדרו לבכות עליו, כי היתה אשתו השניה שלא היה לה שום התחברות עימו
 ז"ל, רק היתה בוכה בחדרה".

❦ תרנז ❦

רבני יודל ורבי שמואל אייזיק ושאָר התלמידים לא היו באומאן בחג הסוכות תקע"א בעת הסתלקות רבנו הקדוש:

❦ תרנח ❦

לרבי אברהם חיים מאומאן היה איינפאר (בית מלון) בביתו, וליום טוב הראשון של חג הסוכות תקע"א הגיע אורח זקן אחד להתאכסן אצלו. הניח האורח את חבילת חפציו על התנור הנקרא 'פיעקעליק' והלך להכין את עצמו לקראת החג; ובינתיים הבחינה המשרתת בחבילתו המנוחת על גבי התנור, והלכה וגנבה את החבילה. פתאום נעשה רעש בבית שהמשרתת משתקת כאבן לבלי נוע, ועמדו אנשי הבית כאובדי עצות, והפטיר זה האורח ואמר: "זאל זי אפגעבן צוריק" - "שתחזיר את החבילה", והחזירה את החבילה, וחזרה לבריאומתה; ורבי אברהם חיים לא שת לבו להתבונן בפלא שבמעשה הזה.

אחר כך כשהלכו לתפלה אצל רבנו ז"ל, אמר האורח לרבי אברהם חיים: "הגה תראה, כשגלף לבית הנקסט ירדפו אחרי ילדים ויזרקו עלי אבנים, ויצעקו עלי 'משגע' וכדומה"; וכן הוה, ואף על פי כן גם אז לא שם רבי אברהם חיים את לבו להתבונן בפלא שבדבר.

כשהגיע האורח אל רבנו ז"ל השתעשע רבנו עמו מאד, וגם את זאת ראה רבי אברהם חיים, ושוב לא התבונן ולא חשב על כך.

אחר כך, כשהגיע עת פטירתו של רבנו, בשעת השרפה הגדולה שהיתה בחוץ, אמר האורח לרבי אברהם חיים באכסניתו: "דער

ח. ראה לעיל בסימן ס"ט ובסימן תר"י שרבינו שבת אצלו שבת אחת.

ט. 'פיעקעליק' היא מילה מהשפה הרוסית, והוא המקום שמעל התנור. (רל"י).

י. כמסופר בי"מ מוהרנ"ת' סימן ס"ד.

רבי איז נסתלק געווארן! - "רבנו הסתלק ונפטר לבית עולמו!"; ותכף הלכו לבית רבנו, וראו שפך היה.

אחר כך נשאר האורח הזה גם להלניתו של רבנו, והנה בשעת הלנייה התחיל רבי אברהם חיים לחזור במחשבתו על כל הפלאות הנ"ל שראה מהאורח, וחשב שפשעו לאכסניה יעמד על טיבו של האורח הזה. כשחזר אחרי הלנייה לאכסניתו שאל היכן הזקן הזה, ואמרו לו בני ביתו שחזר מקדם ולקח פבר את חפציו והלך לו; ורבי אברהם חיים לא מצאו יותר.

ישנן דעות שונות מי היה אותו אורח זקן: יש אומרים שהיה זה הצדיק רבי מרדכי מנעסקיז זצ"ל שפבר לא היה בין החיים באותה עת, וכן מעולם האמת; ויש אומרים שהיה זה המגיד רבי ישראל מקאזניץ, שהיה עזין חי אז:

יא. מתלמידי רבי מיכל מזלאטשוב, נלב"ע ח' ניסן תק"ס.

יב. ראה בחיי מוהר"ן סימן קי"ג: "גם היה [רבינו] אצל הרב הקדוש מנעסקיז חמישה ימים קודם פטירת הרב הנ"ל, ונסע אליו בחיפזון גדול, כי היה להוט ונחפז בנסיעתו כדי למצאו בחיים חיותו, וכן היה, שבא אליו סמוך להסתלקותו. וגודל האהבה והשמחה שהיה להרב הקדוש הנ"ל מביאת רבינו ז"ל אי אפשר לספר ולשער כלל וכו', כי היה חולה גדול בייסורין גדולים וחולאת כבד מאוד, וכשבא רבינו ז"ל אצלו החייה אותו ממש. ותיכף כשבא האיש של רבינו ז"ל ובישר אותו שרבינו ז"ל יבוא אצלו, נתמלא שמחה הרב הנ"ל ואמר שהוא החייה אותו ממש, ואחר כך בא רבינו ז"ל אצלו, וקיבלו בכבוד גדול מאוד ובאהבה וחיבה גדולה בלי שיעור וערך, ודיברו ביחד הרבה מאוד וכו', ועשה שם סעודה גדולה עבורו, ורבינו ז"ל ישב בראש, והרב הקדוש הנ"ל הרים עצמו ונכנס לתוך הבית לבוש במלבוש עליון שקורין 'חלאט' של גילדין גישטיק [מעיל רקום בחוטי זהב], ונכנס וישב אצלם אצל השולחן לכבוד רבינו ז"ל, אשר זה חצי שנה אשר לא קם ממיטתו ולא נכנס להסב אצל השולחן, ובשביל כבוד הרב רבינו ז"ל נכנס בתוך תוקף חולאתו, כי אז היו הימים קודם פטירתו; ורבינו ז"ל היה שם משותבי שבת קודש וכו'. והרב הנ"ל שלח לרבינו ז"ל על פדיון עשרה אדומים, ורבינו ז"ל היה רואה שהוא מוכרח לחלק כל ממונו, אבל זה אי אפשר וכו', וכו', והבין שהוא מוכרח להסתלק; וחזר רבינו ז"ל לביתו קודם הסתלקותו".

יג. והדעה שהיה זה רבי דוד חזן - אין לה מקור מוסמן כלל. (רל"י).

❁ תרנט ❁

רבנו ז"ל נפטר אחר הצהריים, בשעה שלש או שלש וחצי", [וימשום כך גם נוהגים אנשי שלומנו לערוך את סעודת ההלווא ביום ההלווא לפנות ערב]:

❁ תרט ❁

אחרי פטירת רבנו הקדוש, באשר כסו אותו בטלית גדול כנהוג, חגרו עליו גם כן את האבנט ('גארטל') שלו:

❁ תרסא ❁

כש'למד פעם רבי אברהם שטערנהארץ ז"ל את התורה שבסימן פ"ג בלקוטי תנינא המדברת מכף שעל ידי קדשת שבת זוכים להפשיט את הגוף ולהתלבש בגוף קדוש מגן עדן, ספר שבעת פטירתו של רבנו לקחו את האבנט של רבנו, שהיה רחב מאד באבנטי הרבנים, וכסו את רבנו באבנט זה, והספיק האבנט לכד לכסות את כל גופו של רבנו, שהיה צנום ודק כל כך: * (רבי יעקב מאיר שכטר נ"י שמעה מפיו)

❁ תרסב ❁

בעיר אומאן היה הקלוזי הנאה והמפאָר שנבנה על ידי רבי קלמן טולטשינסקי, שהיה מנגידי ועשירי העיר אומאן עוד בזמן רבנו^ט, והיו מכנים אותו בשם 'רבי קלמן'ס קלייזל', ורבי לייב קאנסטאנטיןער, לעת זקנתו, כשלא היה כבר בכחו לבוא מהעיר אל הקלוזי של אנשי

יד. ראה ב'ימי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ס"ו: "ונסתלק בשלום וכו' אחר חצות היום איזה שעות"; וב'חיי מוהר"ן' סימן קצ"א: "יום שלישי ח"י תשרי ב' דחול המועד סוכות לעת ערב".

טו. כמו כן היה הוא מהמחזקים את ידי מוהרנ"ת בעת המחלוקת הגדולה. (רל"י).

שְׁלוֹמֵנוּ, הִיָּה יוֹשֵׁב שָׁם בְּקִלּוּזֵי שֵׁל רַבֵּי קֶלְמֶן, וְכֵן מִשׁוֹם שְׁשָׁם הָיוּ מִחֲמָמִים הֵיטֵב אֶת בֵּית הַכְּנֶסֶת, מֵה שְׁאִין כֵּן בְּקִלּוּזֵי שֵׁל אֲנָשֵׁי שְׁלוֹמֵנוּ שֶׁהָיָה קָר מְאֹד; וְשָׁם עָסַק רַבֵּי לֵיִיב בַּעֲבוּדַת ה', בְּקִימַת חֲצוֹת וְכו' וְכו' וּבִכְבוֹדֵי וְצַעֲקוֹת פְּדֻרְכוֹ בְּקֶדֶשׁ, כִּי הָיָה בַּעַל כָּכִי גְדוֹל כִּפְדוּעַ.

פַּעַם כְּשֶׁרָאָהּוּ הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁל הַקֶּלְוִיז הַנִּל בּוֹכָה בַּעֲת תְּפִלָּתוֹ וְעַבְדָּתוֹ, חָשַׁב שֶׁבּוֹכָה הוּא עַל מַעוֹט פְּרִנְסָתוֹ, וְשֶׁפִּטְרוּהוּ מִמִּשְׁרַת הַחֲזִנּוֹת בְּקֶאֱנֶסְטֵאֲנִיטִין¹⁰; פִּנָּה אֵלָיו הַשֶּׁמֶשׁ וְאָמַר לוֹ: "פֶּאֲרוֹוֶאס ווִינְסְטוּ? אִיף וועל אִיף דַּעֲרֻצִּיִלֶן אַזאַף פּוֹן אִייעֶר רַבִּיִן - וועט אִיר שוִׁין נִישְׁט ווִינְעֶן!" - "לְמָה הַנֶּכֶם בּוֹכִים? אֲסַפֵּר לָכֶם אֵיזָה דְבָר מֵרַבְּכֶם - וּכְבָר לֹא תִכְבּוּ!".

וְסַפֵּר לוֹ שֶׁאֲבִיו הָיָה מֵאֲנָשֵׁי ה'חֶבְרָא קִדִּישָׁא' בְּעִיר אוֹמָאן בַּעֲת הַסְּתַלְקוֹת רַבָּנוּ, וְלֹא שָׁנוּ דְבָר מִכָּל שְׁאָר סִדְרֵי וּמִנְהַגֵי הַלְלוֹת, אֲנָשֵׁי ה'חֶבְרָא קִדִּישָׁא' הֵם שֶׁטְפְּלוּ בְּגוֹפוֹ הַקְּדוֹשׁ¹¹, וְעַל אֲבִי הַטִּילוּ תְּפִקִּיד זֶה, לְהַנִּיחַ אֶת רַבְּכֶם בְּקָבֶר. וְסַפֵּר לִי אֲבִי שֶׁבַּעַת שְׁאָחֻז בְּרַבָּנוּ לְהַנִּיחֹו בְּקָבֶר, אַזִּי תִּכְרַף בְּשֶׁהַתְּכּוּפֶף - זֶרַח לְפָנָיו בְּפִתַּע פְּתָאוּס אֹר גְּדוֹל וְחִזֵּק וְהַבְּזִיק בְּעֵינָיו, "וְלִקְחוּ אוֹתוֹ מִיָּדִי, הָאֹר לְקַחוּ מִתּוֹף יָדִי, וְהַנִּיחֹו בְּקָבֶר; אַחַר כֵּן רָאִיתִי שְׁגוּפּוֹ הַקְּדוֹשׁ מְנַח יָפָה בְּמִקּוֹמוֹ" - "אַזִּי וְוִי

טז. כי קירב את רבי אייזיק אייזנשטיין מאומאן, ראה המעשה להלן בערכו.

יז. ראה ב"מי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ס"ו: "כל בני החבורה שאלו אותנו איך להתנהג עימו, ואמרו שכאשר נצווה - כן יעשו; ואמרתִי שיעשו עימו רק כמו שעושים עם שאר בני ישראל, כי הבנתי שכן רצונו. גם שאלו אם רצונו לעסוק עימו אנחנו בעצמנו דווקא, ואמרתִי שבני החבורה העוסקים בזה תמיד יעסקו עימו, כי ידעתי בנפשי שלפי גדולתו אין נמצא אדם בעולם שיהיה ראוי לעסוק עימו, אך במקום גדולתו שם אנו מוצאים ענוותנותו, ורצונו ז"ל שכל אחד יעשה מה שראוי לו, ובעת הזאת מגיע העסק של קבורתו הקדושה לבני החבורה העוסקים בזה תמיד, ויהיה להם גם כן זכייה לנצח"; ושם בסימן ס"ד: "רוב אנשי החבורה קדושה וכל גדולי השמשים העוסקים בזה, כולם אמרו שכבר ראו כמה שמתו בנקיט ובדעת, אבל הסתלקות כזה - לא ראו מעולם".

איך האב זיך אראפגעבויגן זיך - האט זיך פארוויזן א גרויסע ליכט, א שטארקער שיין אין די אויגן, מען האט אים צוגענומען פון מיר, דער שיין האט אים ארויסגענומען פון מיין האנט, און האט אוועקגעלייגט דעם רבי'ן". ואמר: "וואס דארטן איז געווען - ווייס איך נישט; נאר וואס דען, דאס ווייס איך: אז איך האב דעם רבי'ן נישט אוועקגעלייגט!" - "מה היה שם - אינני יודע; אלא מה, זאת אני יודע: אני לא הנחתיו!" "וכשספר לי אבי זאת, אמר לי: 'מצוה אני אותך שתשמר בנפשך לבלי לדבר סרה, ואל תחזיק במחלקת; כי בעיני ראיתי דבר גדול כזה!' - זאג איך דו זאלסט זיך היטן די ביינער דו זאלסט נישט רעדן, זאלסט נישט קריגן; ווארום אזא מין גרויסקייט האב איך אליין געזעהן!"

וסים השמש ואמר לרבי לייב: "אז איר האט אזא רבי'ן - וואס דארפסטו וויינען?!" - "מאחר שיש לכם רבי שכזה - מדוע צריכים הנכם לכבות?"

תרסג

ממול ציון רבנו ובית החיים הישן שבאימאן, באחד הפתים שברחוב ויז'לאנסקע², שם היה בית רבנו בו נסתלק. ובזמן רבי לוי יצחק כבר לא היה קדם בית זה, אלא נותרה שם רק חצר ('הויף')³, והיו

יח. ועיין בגמרא מסכת סוטה דף י"ד ע"א לעניין משה רבינו ע"ה, שהשם יתברך בעצמו קברו.

יט. כפי הנראה היה הקברן הזה ירא שמים גדול, ואשר על כן זכה לראות מראה מיוחד ונפלא כזה בעת עסקו בעבודתו הקדושה. (רל"י).

כ. הוא הרחוב שמאחורי הקלויז של מוהרנ"ת. (רל"י).

כא. רבי לוי יצחק היה מתגורר זמן מה ברחוב זה. (רל"י).

יכולים להביט משם על ה'בית החיים'.^{כב} בזו החצר היה גדל עץ גדול ונאה מאד שלא נראה כדגמתו, והזקנים היו אומרים שיש להם בקבלה ששם במקום העץ הנאה היה מקום המטה שהסתלק שם רבנו ז"ל. כמו כן היה הולך רבי אברהם בן רבי נחמן למקום זה להתבודד; ואנשי שלומנו היו הולכים לשם מדי פעם ומחיים בידם על מקום מיוחד זה בו עלתה נשמתו הקדושה של רבנו הקדוש אל גנזי מרומים:

תרסד

אחרי הסתלקותו של רבנו ז"ל היו תלוקי דעות היכן יניחו את גופו הקדוש, כי אז כבר היו נוהגים באומאן לקבור רק בבית החיים הקדש, ועל כן חפצו אנשי ה'חברא קדישא' לטמנו שם, מחמת שהיה כבר מסכם ביניהם שבבית החיים הישן לא קוברים עוד; גם לא היו שם כמעט מקומות פנויים, ועל כן לא היה מושל העיר נותן רשיון לקבור שם.

והנה מוהרנ"ת שמע בפרוש מרבנו שרצונו להטמן דוקא בבית החיים הישן, וגם מחמת זה בחר רבנו בסוף ימיו לבוא לדור באומאן, כי שם נטמנו אלפים ורבות ההרוגים הקדושים מ'שראל' מהרציחה הגדולה שהיתה בחדש תמוז שנת תקכ"ח על ידי הצורר הרשע גאנטיע ימח שמו, והיה שם קדוש השם הרבה מאד.^{כג}

כב. ראה ב'שיחות הר"ן' סימן קנ"ו: "כשהיה באומאן שמע בביתו קול של הצועקים על הבית עלמין על קברי אבותם וכו'".

כג. ראה ב'חיי מוהר"ן' סימן רי"ז: "כמה פעמים אמר בפירוש לפני ולפני עוד כמה אנשים שטוב לפניו לשכב שם, מחמת שהיה שם קידוש השם הרבה מאוד; ואחר כך נתקיימו דבריו כולם, ונסתלק באומאן", עיי' שם עוד; רבינו ידע את גודל קידוש השם שהיה שם, מה גם שבין ההרוגים היו גדולים וצדיקים נוראים שהיו דרים בשעתו באומאן, וזאת מלבד עצם הדבר שיהודים רבים כל כך הסכימו כולם ליתן צווארם לשחיטה כפשוטו ממש למען שמו

ובתוך כך הפצו אנשי שלומנו מטירהאויצע לקחת את רבנו ז"ל לקברו בעירם, וכן רצו אנשי שלומנו מטעפליק לקח אותו לעירם, כי כל אחד רצה לזכות בזכיה זו, שרבנו יטמן בעירו; ורק מוהרנ"ת לבדו צעק וטען שהוא יודע בברור כאמור שרצון רבנו ז"ל היה לנית דוקא בבית החיים הישן, אף מוכן מאליו שפנגד כל שאר אנשי שלומנו היתה דעתו עלולה להתבטל, מחמת שהיה רק אחד.

על בן הלך מוהרנ"ת למחקרים שהיו באומאן ואמר להם ככל הנ"ל, ושאל אותו הירש בער: "רבי נתן, איר ווייסט אזוי?" - "רבי נתן, יודעים אתם בברור שרצונו של רבנו להטמן דוקא בבית החיים הישן?", והשיב לו מוהרנ"ת: "כן!". כששמע זאת הירש בער אמר לו: "אם בן - המתן נא מעט", והלך תכף אל מושל העיר, ובקש ממנו שיתן רשיון לחלקת קבורה גדולה עבור רבנו, כדי שישאר שטח רחב לעמוד בו אנשים רבים; אף המושל לא הסכים לזה, ונתן רק רשיון קטן, הינו מקום של שתי חלקות קבורה בלבד, האחת עבור קברו הקדוש והשניה שיהיה נתן לעמוד שם בצמצום, ויותר מזה לא הסכים.

והשם יתברך צורו, ורצון יראיו יעשה, ניבוא שלום ינוח על משכבותיו, כי שם המקום המוכן לו מששת ימי בראשית לעסק שם בתקון העולם לדורות לכל מי שיבוא אליו לשם ויאמר העשרה קפיטל תהלים הידועים אצלנו, פאשר הבטיח בתיים חיותו, אשרי הזוכה לזה^י.

יתברך, כי שום איש מביניהם לא הסכים לעבור תחת החופה שעליה שתי וערב, ואף על פי שנתנו להם בחירה, והיו יכולים לבחור להשאר בין החיים - אף על פי כן קידשו כולם את שמו יתברך, ועל כן אמר רבינו: "כאן טוב להיטמן, כי הוא מקום קדוש מאוד מאוד". ושמענו פעם מפי רבי אברהם ב"ר נחמן שאמר: "טויזנטער יארן איז אזא קדוש השם נישט געווען" - "אלפי שנים לא היה כזה קידוש השם". (רל"י). שאר פרטי סיפור הרציחה מבוארים להלן בהרחבה במקומו.

כד. ראה ימי מוהרנ"ת חלק א' סימן ס"ו; וראה לעיל בסימן ס"ח שאמר רבינו על מקום גניתו: "אט דא איז זייער גוט צו ליגן; ווייל דא ליגן אזוי פיל קדושים, זיי האבן אזוי פיל

וּמְחַמֵּת שְׁנֹשְׂאָר כְּאִמּוֹר רַק שְׂטַח קִטָּן נוֹסֵף, לֹא הָיָה נִתֵּן לַעֲשׂוֹת שָׁם
 כִּי אִם בֵּית קִטָּן מְאֹד, וּבְנֵי אֶפּוֹא בֵּית קִטָּן מֵעֵץ בְּאִפְּן כְּזֶה
 אֲשֶׁר בְּחֻצֵי הָיָה קָבְרוּ הַקְּדוֹשׁ וּבְחֻצֵי הַשְּׁנִי הָיָה מְקוֹם לְהַפְּנֵס אֵלָיו
 וּלְעֲמֹד בּוֹי". אֵשֶׁת רַבְּנֵי הַשְּׁנִיָּה הִיא שְׁנֵתְעוֹרְרָה לְבָנוֹת בֵּית זֶה מִמְּמוֹנָה;
 וְיֵשׁ כְּזֶה רָמְזוּ עַל פִּי מָה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל (יומא ב.) "בֵּיתוֹ זֶה אֲשֶׁתוֹ":

❧ תרסה ❧

תִּקְרָף לְאַחַר קְבוּרַת רַבְּנֵי, אַחֲרֵי סְתִימַת הַגּוֹלָל, אָמַר מוֹהֲרַנ"ת: "אֶפְשָׁר
 כָּבֹר לְקַיֵּם אֶת עֲצַת רַבְּנֵי הַקְּדוֹשׁ לֹאמַר עַל קָבְרוֹ אֶת הַעֲשָׂרָה
 מְזֻמּוֹרִים, 'הַתְּקוּן הַכִּלְלִי"; וְכֵן עָשׂוּ:

❧ תרסו ❧

עַל צִיּוֹן קְדוֹשׁוֹ שֶׁל רַבְּנֵי ו"ל יִצְקוּ יְצִיקָה קְטַנָּה ('צַעֲמָעֲנִט') לְאוֹת
 וּלְצִיּוֹן, וְלֹא הָיָה חֲרוּט עָלֶיהָ בְּשׁוּם זְמַן שׁוּם דָּבָר, וְכֹאֲשֶׁר הָיָה בֵּן
 גַּם עַל מְקוֹם צִיּוֹנִים שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקְּדוֹשׁ וְשֶׁל תְּלִמְדוֹ הַרְבֵּי הַקְּדוֹשׁ
 רַבִּי וְוַאֲלֵךְ קִיּוּצֵ'ס וְשֹׁאֵר צְדִיקִים, שְׁלֹא נִחְרַט עַל מְקוֹם גְּנִיזוֹתָם שׁוּם
 תְּכֵבָה:

❧ תרסז ❧

הַבֵּית שֶׁעַל צִיּוֹנוֹ הַקְּדוֹשׁ אֲשֶׁר בְּנִתָּה כְּאִמּוֹר אֲשֶׁתוֹ הַשְּׁנִיָּה נִשְׂרַף כְּכֹר
 בְּשֵׁנַת תְּקַע"א, וְאַחַר כֵּן בְּנֵי שָׁם מִחֲדָשׁ בֵּית שֶׁל אָבִין:

מְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם גְּעוּעוּ! - "פֶּה טוֹב מְאֹד לְהִיטְמוֹן; כִּי כֹאן מוֹנַחִים קְדוּשִׁים כַּה רַבִּים, שְׁכַל כֹּךְ
 קִידְשׁוּ אֶת שְׁמוֹ יִתְבַּרְךְ".

כה. ראה ב"מי מוהרנ"ת' חלק א' סימן ס"ח: "ובנינו בית על קברו בחסדו הגדול".

❖ תרסח ❖

סמוך למקום גניזת רבנו ז"ל נטמן כמאה שנים קדם לרבנו צדיק גדול ונעלה מאד אשר היו מכנים אותו 'דער מלאך' ('המלאך'), וכן בכנוי 'דער מגיד' ('המגיד'), והיה על ציונו בית אהל, ונכדי המגיד המלאך הנ"ל הדרים באומאן היו מגיעים מדי פעם להשתטח על ציון זקנם; אחר כך התמוטט אהל זה. כמו כן מחוץ לפתח בית ציון רבנו הקדוש מצד זמין, סמוך ממש לקיר הבית, היה קבר עם מצבה של אחד, ולא ידוע לנו מי הוא:

